

УДК 371.315:811.111

Л. О. МАКСИМЕНКО

ВІДБІР АУДІОТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Висвітлено один з актуальних напрямів методичних досліджень навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення майбутніх менеджерів невиробничої сфери, а саме: відбір фахових автентичних аудіотекстів. Визначено вимоги, яким мають відповідати навчальні аудитивні матеріали. Наведено визначення фахового автентичного аудіодіалога. Розглянуто проблему природи текстів та їх автентичності. Проаналізовано критерії відбору аудіотекстів, які відображено в методичних дослідженнях, та уточнено, які з них відповідають принципам, цілям та умовам навчання іноземної мови зі спеціальності.

Ключові слова: фаховий автентичний аудіодіалог, усне професійно спрямоване діалогічне мовлення, критерії відбору.

Л. А. МАКСИМЕНКО

ОТБОР АУДИОТЕКСТОВ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ

Рассматривается одно из актуальных направлений методических исследований профессионально-ориентированного обучения диалогической речи будущих менеджеров непромышленной сферы, а именно: отбор профессиональных аутентичных аудиотекстов. Определены требования, которым должны соответствовать обучающие аудитивные материалы. Дано определение профессиональному аутентичному аудиодialogу. Рассматривается проблема природы текстов и их аутентичности. Проанализированы критерии отбора аудиотекстов, нашедших отражение в методической литературе, и уточнено, какие из них отвечают принципам, целям и условиям обучения английскому языку для специальных целей.

Ключевые слова: профессиональный аутентичный аудиодialog, критерии отбора, профессионально-ориентированная диалогическая речь.

L. O. MAKSYMENKO

THE SELECTION PROBLEMS OF AUDIOTEXTS FOR TEACHING FUTURE MANAGERS PROFESSION ORIENTED DIALOGICAL SPEECH

The article deals with one of the urgent methodological research aspects of teaching future managers oral profession oriented dialogical speech, in particular with the selection of profession oriented authentic audiodialogues. The specifications of authentic audiomaterials functioning in profession oriented dialogical speech have been ascertained. The profession oriented authentic audiodialogue has been defined. The problem of the texts nature and their authenticity is under consideration. The selection criteria for audiotexts have been analyzed and specified according to the aims and conditions of teaching ESP.

Keywords: profession oriented authentic audiodialogue, oral profession oriented dialogical speech, selection criteria.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу на міжнародних ринках значною мірою залежить від рівня професійної підготовки фахівців у сфері економіки й управління. У зв'язку з цим все більшого значення набуває подальше вдосконалення методики

навчання іншомовного спілкування за обраним фахом випускниками вищих навчальних закладів (ВНЗ) нелінгвістичних спеціальностей.

Одним з актуальних напрямів методичних досліджень щодо формування вмінь професійно спрямованого діалогічного мовлення (ПСДМ) майбутніх менеджерів невиробничої сфери є пошук засобів навчання іноземної мови. Ми припускаємо, що найефективнішими можуть стати автентичні аудіотексти. У такому контексті особливого значення набувають питання, якими повинні бути тексти для аудіювання професійного мовлення, які вимоги до них ставляться та за якими критеріями необхідно проводити їх відбір.

Проблеми відбору й організації навчального аудіоматеріалу для різних навчальних закладів освіти розглядалися в багатьох наукових працях з методики викладання ІМ Н. В. Слухіна, О. Б. Метьолкіна, Р. П. Мільруд, Є. В. Носонович, Е. Н. Соловова та інші науковці визначили основні принципи відбору та вимоги до аудіотекстів для загальноосвітньої школи; І. Н. Алексеева, О. Ю. Бочкарьова, Б. І. Ліхобабін, Л. М. Шпінберг та інші дослідники займалися питаннями стосовно мовного матеріалу, змісту аудіотекстів, їх структури та обсягу для ВНЗ; О. В. Кміть, І. С. Онісіна, Н. Р. Петранговська, Д. Дуглас, Р. Робінсон, Р. Ундервут та інші вчені визначили вимоги до аудіотекстів за фахом, які необхідно застосовувати під час навчання у немовних ВНЗ.

Незважаючи на значну кількість досліджень, питання ефективного навчання майбутніх менеджерів професійно спрямованого іншомовного діалогу залишається відкритим. Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо в застосуванні нових підходів до навчання ПСДМ, одним із яких є використання автентичних аудіоматеріалів. Йдеться про особливі різновиди аудіо текстів: діалог, трилог, полілог. Такі аудитивні тексти мають певні особливості. Вони більшою мірою, ніж монолог, відтворюють картину мовлення, що функціонує в природному середовищі. Враховуючи специфіку виду мовленнєвої діяльності, що формується, аудіоматеріали як засіб для навчання мають бути представлені у вигляді фонограми (записані на аудіоплівку чи диск тексти) та посібника з друкованим варіантом аудіодіалогів, коментарями й інструкціями до завдань для зняття труднощів під час аудіювання. Це означає, що для успішного навчання майбутніх менеджерів ПСДМ із використанням автентичних аудіодіалогів важливим є вирішення питання відбору навчального матеріалу, його оброблення та організації в систему.

Метою статті є уточнити критерії відбору фахових автентичних аудіодіалогів, на матеріалі яких можливе навчання майбутніх менеджерів невиробничої сфери професійно спрямованого діалогічного мовлення. Відповідно завдання полягатиме у визначенні вимог та аналізі загальних критеріїв відбору аудіоматеріалів, що представлені у наукових дослідженнях.

Важливим критерієм підготовки матеріалів є їх відповідність принципам, на яких ґрунтується методика викладання. Розглянувши підходи, що існують у сучасній методиці, ми дійшли висновку, що навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення має ґрунтуватися на функціональному та ситуативно-тематичному підходах. Треба також враховувати той факт, що у ВНЗ нелінгвістичних спеціальностей зміст навчання визначається їхньою професійною спрямованістю. Це передбачає відображення в аудіотекстах різних жанрів (які містять професійно важливу інформацію), сфер, спеціальної тематики і ситуацій спілкування.

З існуючих видів аудіотекстів (фонограм) для досягнення мети нашого дослідження ми обрали автентичні аудіодіалоги з економічної тематики. Розглянемо безпосередньо вимоги до фахових автентичних аудіодіалогів (ФААД) і критеріїв їх відбору. Під ФААД ми розуміємо діалогічне за формою аудитивне повідомлення стосовно тематики майбутньої спеціальності.

Зазначимо, що поняття «критерії відбору» навчального матеріалу трактується методистами як основні ознаки (зміст, структура, обсяг) матеріалу, за допомогою яких оцінюється доцільність або недоцільність його використання з певною навчальною метою [2, с. 151]. Ґрунтуючись на такому підході, під критеріями відбору аудіофонограм ми розуміємо якісні та кількісні характеристики ФААД, за якими визначається їх придатність/непридатність для використання в навчальному процесі.

Відбір фахових аудіотекстів для розвитку вмінь ПСДМ має проходити згідно із загальними вимогами до мовленнєвого матеріалу, що стосуються мовного матеріалу, змісту, структури та обсягу аудіотекстів [8, с. 67]. Критерії відбору аудіотекстів повинні визначати

умови їх пред'явлення: середній темп мовлення, паузацію, наявність різних дикторів, створення природного шумового і звукового фону, тривалість звучання тощо. При відборі діалогічних текстів-зразків для навчання говоріння, в методичній літературі визначаються такі критерії: жанрова і типологічна різноманітність, зразковість (для вирішення відібраних завдань з комунікативного мінімуму), тематичність та інформативність, логіко-структурна організованість і зв'язність, інтенціональність, ситуативність, модальність тощо [1, с. 117].

Практика організації процесу професійно спрямованого навчання іноземної мови свідчить, що навчальні матеріали повинні відповідати таким вимогам:

- відображати специфіку спеціальності;
- відповідати критеріям методичної автентичності;
- надавати лінгвістичну інформацію відповідного рівня;
- спиратися на принцип комунікативно-ситуативного навчання;
- сприяти розвитку комунікативних навичок;
- будуватися за принципом проблемності;
- враховувати рівень професійної та мовної підготовки студентів.

Вважаючи ці вимоги основними та враховуючи сучасні підходи та специфіку навчання студентів другого курсу економічних факультетів ВНЗ, розглянемо більш детально кожен зі згаданих вище вимог.

Під час відбору аудіоматеріалів для моделювання ситуацій ПСДМ постає проблема природи текстів. У сучасній методиці загальноприйнятим є положення про те, що навчання будь-якого виду мовленнєвої діяльності може бути ефективним, якщо використовуватиме систему автентичних текстів.

Оскільки наша методика навчання майбутніх менеджерів ПСДМ ґрунтується на використанні автентичних аудитивних текстів, необхідно визначити, які з них ми вважатимемо автентичними. Безперечно, вони мають бути запозичені з реального життя носіїв мови. Такої думки дотримується більшість вітчизняних і зарубіжних методистів, які займаються цією проблемою.

Ми припускаємо за можливе розглядати автентичність з точки зору характеристики навчального процесу. Якщо мовні засоби використовуються з навчальною метою, то цілком припустимо їх методичне оброблення з метою досягнення більшого педагогічного ефекту. Однак мовний матеріал, який взято з оригінальних джерел, повинен відповідати всім параметрам автентичності [7, с. 12]. Це означає, що навчання ПСДМ майбутніх менеджерів повинно відбуватися на основі навчальних фахових автентичних аудіотекстів, які можна отримати шляхом скорочення, вилучення деяких частин аудіоматеріалу (менш важливих з точки зору відібраної тематики). З'єднувати відібрані частини необхідно так, щоб не порушити логіку викладення й отримати зв'язний завершений текст, тобто навчальний текст, який не втратив якості автентичності, притаманної оригіналу [9, с. 55].

Щодо відображення специфіки спеціальності, ми вважаємо цю вимогу характерною і важливою для навчання студентів економічних факультетів. Згідно з нею необхідно використовувати ФААД, які демонструють найтипівіші ситуації професійного спілкування в межах певних тем і сфер. Репрезентативність усного англомовного ділового дискурсу полягає у представленні особливостей реалізації типових усних висловлювань британськими й американськими менеджерами під час спілкування на фаховому рівні. При цьому треба враховувати мовні, мовленнєві та соціокультурні особливості таких висловлювань. Ця вимога є достатньо широкою, на нашу думку, тому вона передбачає декілька окремих аспектів, зокрема урахування комунікативно-професійних потреб і стилістичну диференціацію мовного та мовленнєвого оформлення.

Так, урахування комунікативно-професійних потреб майбутніх менеджерів передбачає відображення у ФААД реальних умов і ситуацій професійного спілкування. Ця вимога відповідає комунікативному підходу до навчання іноземної мови. Для студентів економічних факультетів ФААД повинні відображати типові ситуації професійного спілкування, наприклад, надання інтерв'ю, проведення переговорів, ділових розмов по телефону, дискусій тощо.

Стилістична диференціація передбачає відбір таких ФААД, які демонструють типові стилі мовлення менеджерів, зокрема офіційно-діловий, розмовно-побутовий. У межах цих

стилів реалізуються особливості мовного та мовленнєвого оформлення британського й американського ділового дискурсу. На мовному рівні – це граматичні явища, притаманні мові менеджменту: модальні дієслова «зобов'язання» та «волевиявлення» (*must, shall, will*); складені прийменники (*according to, in compliance with*); розгорнуті повні речення; лексичні одиниці, що позначають універсальні економічні поняття (*balance of trade, liability*); безеквівалентна лексика (*marketing, mailshot*); фонові лексика, яка позначає аналогічні поняття в різних культурах, проте дещо відмінні за національними особливостями функціонування (*blue-collar, white-collar*); термінологічна лексика (*brand name, business failure, monopoly control*); афоризми (*When two men in business always agree, one of them is unnecessary.*); фонетичні особливості мовлення менеджерів, зокрема емпатичний характер наголосу, переважна кількість низхідних термінальних тонів, велика значущість пауз тощо.

Наступною вимогою до ФААД є їх тематичність. Вона передбачає, що ситуації спілкування відбираються не хаотично, а організуються відповідно до певної теми. Ця теза підтверджується і тим фактом, що в усіх підручниках і навчально-методичних посібниках з ділової іноземної мови відповідний матеріал викладається за тематичним принципом.

Інформативність і пізнавальна цінність полягає в отриманні студентами нових знань і стимулюванні їхньої інтелектуально-пізнавальної діяльності [2, с. 36]. Згідно з цією вимогою потрібно відбирати такі ФААД, які найбільш повно відображають зміст усного англійського спілкування менеджерів, тобто мають тематичну значущість, відповідають особистим і професійним інтересам студентів, їхнім інформаційним потребам.

Однією з основних особливостей ФААД на економічних факультетах є можливість використовувати паралельно схеми, графіки, формули, малюнки, адже інформація професійного характеру краще сприймається слухачами, якщо вона підкріплена візуальними опорами. Отже, при відборі аудіодіалогів необхідно враховувати і наявність візуальних опор в ФААД. Не менш важливим фактором під час такого відбору є природні опори (ритміка, паузація, інтонаційне оформлення аудіотексту, фонові шуми тощо).

Наступною вимогою є доступність ФААД за змістом, характером мовного матеріалу й об'єктом висловлювання.

За змістом легшими для сприйняття на слух є аудіотексти, в яких реалізована послідовність викладення фактів, окреслено основні віхи змісту, за якими відбувається їх розкриття, представлено вже знайому слухачу тематику [11].

У процесі відбору враховується градація аудіотекстів за рівнем складності змісту, що передбачає поступовий перехід у межах тематичного циклу від діалогів-з'ясування, діалогів-пояснень до діалогів-обговорень.

Доступність ФААД за характером мовного матеріалу забезпечується за умови розуміння лексичного, граматичного та синтаксичного оформлення висловлювань. Як стверджує В. А. Коккота [5, с. 96], незнайома лексика в аудіоповідомленні не повинна складати більше 3 % усього матеріалу і не може представляти ключові слова та фрази, тобто мають бути враховані мовні знання студентів. З іншого боку, в умовах професійно спрямованого навчання іноземної мови складним лексичним аспектом є наявність професійних термінів, які необхідно знати студентам для адекватного розуміння повідомлень і продукування власних висловлювань. Значення незнайомих лексичних одиниць можна розкривати за допомогою словотворення, логічного контексту, наявності зорової опори, екстралінгвістичних факторів і паралінгвістичних засобів спілкування.

Побудова текстів на граматичних структурах, характерних для усних фахових аудиторних повідомлень, надає можливість зробити доступними аудіодіалоги з точки зору граматики [3, с. 235]. Згідно з твердженням О. Б. Тарнапольського, всі граматичні явища, необхідні для формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції рівня B2 (згідно з Програмою АМПС), були ними засвоєні в курсі загальної англійської мови на попередньому етапі навчання [10, с. 56]. Однак, вчений не виключає, що в процесі професійно спрямованого навчання іноземної мови необхідно розширювати граматичну компетенцію студентів. Під час відбору аудіоматеріалу варто звертати увагу на ті явища, які проявляються в певних уміннях. Так, наприклад, менеджер повинен уміти порівнювати один продукт з іншим і виділяти його

переваги (це вимагає знання ступенів порівняння прикметників), або вести переговори й домовлятися з використанням умовного способу [12].

Однак зазначені вище вимоги до мовного матеріалу стосуються складених або методично оброблених автентичних аудіотекстів, у процесі створення яких дійсно може бути використання тих лексичних одиниць і граматичних структур, з якими реципієнт знайомий. У нашому дослідженні йдеться про відбір ФААД. Це означає, що автентичні зразки діалогічного мовлення з фаху можуть містити і складні синтаксичні структури, і більший відсоток незнайомої лексики.

Важливу роль для забезпечення розуміння аудіотекстів відіграє темп та обсяг мовлення. Дж. Флауердью вказує, що високий темп мовлення спричиняє складнощі у розумінні для тих, хто вивчає іноземну мову. А. Р. Гриффітс дослідив, що швидкий темп звучання англійської мови (220 сл./хв.) призводить до суттєвих проблем у розумінні серед тих, чий рівень володіння мовою визначається як середній. Цікавим є також і той факт, що низький темп (100 сл./хв.) не ефективніший, ніж середній (150 сл./хв.) [13, с. 103]. На думку О. В. Кміть, посилюючим темпом для сприйняття аудіотекстів на слух вважається 230 складів за хвилину (110–115 слів) [4, с. 62]. Але, скільки експериментально було доведено, що середній темп усного англійського мовлення сприятливий для сприйняття на слух та розуміння становить 220 ск./хв. (105–110 слів), то ми вважаємо за доцільне використовувати його для навчання ПСДМ майбутніх менеджерів [6, с. 34].

Стосовно врахування тривалості ФААД, доступної для сприйняття на слух, ми поділяємо точку зору методистів (Н. І. Гезь, Н. В. Єлукіна, С. К. Кукушкіна, С. В. Мусницька та ін.), які вважають, що на початковому ступені навчання аудіювання як засобу розвитку вмінь професійно спрямованих діалогічних висловлювань, треба використовувати невеликі, завершені за змістом 1–2 хвилинні фрагменти (900 друкованих знаків), збільшуючи в подальшому тривалість їх звучання до 3–4 хв. (2000 друкованих знаків) при темпі англійського мовлення 105–110 сл./хв.

Спираючись на вказані вимоги до ФААД, вважаємо за необхідне узагальнити їх, а також сформулювати критерії, що є найбільш актуальними та доцільними для відбору фонограм з аудіотекстами.

У формулюванні критеріїв відбору ми керувалися передусім, тим, що в межах нашого дослідження фонограма розглядається як одиниця навчання, тому її якісні та кількісні показники мають бути конкретизовані відповідно до мети навчання, зокрема, формування умінь ПСДМ за допомогою автентичного аудіодіалогу. Таким чином, ми пропонуємо проводити процедуру відбору аудіоматеріалів у два етапи. Спочатку необхідно відібрати фахові автентичні аудіодіалоги, а потім з них – фонограми. Отже, видається можливим розділити критерії відбору на дві групи. Перша група стосується відбору фахових автентичних аудіодіалогів і мовленнєвого матеріалу. До неї входять наступні критерії:

- професійної спрямованості інформації, представленої в аудіодіалогах;
- автентичності;
- урахування комунікативних потреб майбутніх фахівців;
- стилістичної диференціації мовного і мовленнєвого оформлення;
- інформативності та пізнавальної цінності.

До критеріїв відбору фонограм за доступністю змісту та мовного матеріалу відносимо такі:

- належність лінгвістичного наповнення аудіоматеріалу до усної форми професійного спілкування фахівців;
- доступність аудіотексту за характером його мовного матеріалу та обсягу висловлювань;
- урахування тривалості;
- нормативності та відносна правильності;
- тематичності;
- наявності візуальних і природних аудитивних опор.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що придатними для навчання ПСДМ майбутніх менеджерів невиробничої сфери можна вважати ФААД, пов'язані з певною тематикою. Вони повинні належати до усного офіційно-ділового стилю, відповідати професійним ситуаціям спілкування, мати інформативну та пізнавальну цінність, бути доступними за змістом, а також демонструвати нормальний темп мовлення (105–110 сл./хв.) з

різним тембром і дикцією. Обсяг повідомлення має складати 2–5 хвилин, його пред'явлення передбачає наявність зорових або аудитивних природних опор і відповідність нормам вимови сучасної англійської мови.

Отже, визначення вимог до ФААД та узагальнення критеріїв їх відбору відкриває додаткові перспективи для підвищення рівня ефективності навчання майбутніх менеджерів, розроблення вправ для навчання ПСДМ з використанням автентичних аудіодіалогів, надає можливість удосконалення навчальних посібників і підручників для майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бориско Н. . Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Н. Ф. Бориско. – К., 2000. – 508 с.
2. Бочкарьова О. Ю. Критерії відбору автентичних аудіотекстів для навчання майбутніх учителів англійської мови / О. Ю. Бочкарьова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія». – 2006. – №11. – С. 33–40.
3. Елухина Н. В. Основные трудности аудирования и пути их преодоления / Н. В. Елухина // Общая методика обучения иностранным языкам: хрестоматия / сост. Леонтьев А. А. – М.: Рус. язык, 1991. – С. 226–238.
4. Кміть О. В. Тестовий контроль аудитивних умінь студентів немовних факультетів вищого педагогічного навчального закладу (II курс, англійська мова): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. В. Кміть. – К., 2000. – 178 с.
5. Коккота В. А. Лингводидактическое тестирование: научно-теоретическое пособие / В. А. Коккота. – М.: Высшая школа, 1989. – 123 с.
6. Кулиш Л. Ю. Психологические аспекты восприятия устной речи (зависимость восприятия от речевых характеристик говорящего): автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19 / Л. Ю. Кулиш. – К., 1984. – 48 с.
7. Носонович Е. В. Параметры аутентичного учебного текста / Е. В. Носонович, Г. П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 1. – С. 11–17.
8. Петранговська Н. Р. Навчання студентів фізико-математичних факультетів професійно спрямованого монологу-міркування на основі англійської мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. Р. Петранговська. – К., 2004. – 290 с.
9. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учебное пособие / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.
10. Тарнопольський О. Б. Підручник нового типу з ділової англійської мови: принципи побудови та результати експериментальної апробації / О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко // Інноваційні підходи до навчання іноземних мов та культур у новому тисячолітті. – Дніпропетровськ, 2002. – С. 43–45.
11. Anderson A. Listening / A. Anderson, T. Lynch. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 154 p.
12. Ellis M. Teaching Business English / M. Ellis, C. Johnson – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 238 p.
13. Dudley-Evans T. Developments in English for Specific Purposes. A multi-disciplinary approach / T. Dudley-Evans, M.J. St John. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1998. – 301 p.